

Riscul bancar

A.Riscul bancar

1.NOTIUNI GENERALE DESPRE RISC

Riscul este un factor fundamental al afacerilor, deoarece din nici o activitate nu se poate obtine profit fara risc. De aceea orice societate comerciala incearca sa-si maximizeze profitul prin gestionarea riscului specific domeniului sau de activitate si prin evitarea sau transferarea riscului pe care aceasta nu doreste sa-l preia. Este evident ca o strategie bancara performanta trebuie sa cuprinda atat programe cat si proceduri de gestionare a riscurilor bancare care vizeaza, de fapt, minimizarea probabilitatii producerii acestor riscuri si a expunerii potentiale a bancii. Acest lucru rezulta din obiectivul principal al acestor politici, anume acela de minimizare a pierderilor sau cheltuielilor suplimentare suportate de banca, iar obiectivul central al activitatii bancare il constituie obtinerea unui profit cat mai mare pentru actionari.

Numai ca nu intotdeauna aceste doua obiective - general si sectorial - se afla in concordanta. S-ar putea ca, in anumite situatii, costul implementarii si exploatarii procedurilor care vizeaza gestiunea riscului sa fie mai mare decat expunerea potentiala la risc. Ceea ce nu inseamna ca aceste programe trebuie selectate in functie de criteriul de eficienta. In alte cazuri s-ar putea ca strategia bancii sa implice asumarea unor riscuri sporite sau a unor riscuri noi. In acest caz trebuie luata decizia intotdeauna avand in vedere si cheltuielile suplimentare necesare pentru asigurarea unei protectii corespunzatoare si pierderile potentiale mai mari. Insa minimizarea riscurilor nu trebuie sa se transforme intr-un obiectiv in sine. De altfel obiectivele managementului bancar sunt trei: maximizarea rentabilitatii, minimizarea expunerii la risc si respectarea reglementarilor bancare in vigoare.

Importanta gestiunii bancare nu se rezuma doar la minimizarea cheltuielilor. Preocuparea permanenta a conducerii pentru minimizarea expunerii la risc are efecte pozitive si asupra comportamentului salariatilor care devin mai rigurosi si mai costiinciosi in indeplinirea sarcinilor de servicii; nu este de neglijat nici efectul psihologic de descurajare a unor activitati frauduloase. Existenta unor programe adecvate pentru prevenirea si controlul riscurilor bancare contribuie si la impunerea institutiei in cadrul comunitatii bancare, nu de putine ori existenta unor astfel de programe conditionand admiterea sau participarea bancii respective la asociatii interbancare sau obtinerea de calificative superioare din partea autoritatilor bancare.

In sfarsit, o gestiune eficace a riscurilor bancare isi va pune amprenta si asupra imaginii publice a bancii. Clientii doresc o banca sigura, la fel si actionarii. Soliditatea unei banci ii atrage pe deponenti in conditiile in care depozitele nu sunt asigurate in mod obligatoriu.

In concluzie, deoarece riscurile bancare sunt o sursa de cheltuieli neprevazute, gestiunea lor adecvata poate stabili veniturile in timp, avand rolul unui amortizor de soc. In acelasi timp, consolidarea valorii actiunilor bancare se poate realiza doar printr-o comunicare reala cu pietele financiare si implementarea unor programe adecvate de gestiune a riscurilor bancare. Toate bancile si institutiile financiare trebuie sa-si imbunatateasca intelegerea si practica gestiunii riscurilor bancare pentru a-si putea gestiona cu succes diferite game de produse. Daca procesul de gestiune a riscurilor bancare si sistemul global de management sunt efective, atunci banca va avea succes. Bancile pot gestiona cu succes riscurile bancare daca recunosc rolul strategic al gestiunii riscurilor, daca folosesc paradigma de analiza si gestiune in vederea cresterii eficientei, daca adopta masuri precise de adaptare a performantei la risc si, in fine, daca vor crea mecanisme de raportare a performantei in functie de risc, pentru a se asigura ca investitorii inteleg impactul gestiunii riscului asupra valorii firmei bancare.

2.CLASIFICAREA RISCURILOR BANCARE

2.1. In functie de gradul de expunere la risc

a) **riscuri pure** - expunerea este generata de activitatile si procesele bancare cu potential de a se produce evenimente care sa se soldeze cu pierderi. Astfel de evenimente pot fi fraudele in efectuarea unor plati, accidentarea in cadere a unui client intr-una din agentiile bancii (ceea ce da nastere unei raspunderi civile a bancii) sau degradarea mediului ambient de catre active dobandite de banca in urma exercitarii unor drepturi de ipoteca (incalcarea normelor de poluare, etc.).

- b) **riscuri lucrative(speculative)** - expunerea este generata de incercarea de a obtine profit mai mare. Aceasta expunere poate genera si cheltuieli suplimentare si de ci potential si pierderi. Cheltuielile suplimentare pot rezulta din credite nerambursate la scadenta, pierderi la portofoliul de titluri sau o structura defectuasa a activelor bancare.

2.2. In functie de caracteristica bancara

a) riscuri financiare

► **riscuri in sistemele de plati**

● **riscul de creditare** - este asumat de toate bancile si poate genera probleme serioase daca expunerea la risc este substantiala. Indicatorii traditionali sunt mai putin folositi deoarece ei afecteaza negativ rentabilitatea bancii. Ei se pot dovedi utili in analize temporale si comparatii interbancare. Indicatorii obiectiv, monitorizati atent, pot semnaliza in avans aparitia unor probleme pe parcursul procesului daca limitele sunt depasite pentru mai multi dintre ei.

● **riscul de lichiditate** - indicatorii traditionali ai riscului de lichiditate tind sa se concentreze asupra lichiditatii activelor bancare. Indicatorii obiectiv urmaresc indeosebi evolutia corelata a activelor lichide si a pasivelor imediate. Din practica rezulta ca cel mai bun este indicatorul derivat ce raporteaza diferenta dintre activele lichide si imprumuturi (de PE piata si de la banca centrala) la o marime care sa reprezinte nevoile potentiale de lichiditate(de exemplu depozitele volatile).

► **riscuri de piata**

● **riscul ratei dobanzii** - reprezinta riscul diminuarii veniturilor bancare si deci si a profitului ca urmare a miscarii ratei dobanzii. Riscul dobanzii afecteaza PE toti participantii la relatiile de credit, dar angajarea bancii deopotriva si in calitate de debitor si in calitate de creditor determina o angajare extrem de riscanta a bancilor. Pe de alta parte bancile se angajeaza nu numai in operatiuni curente sau PE termen scurt, ci si in operatiuni PE termen lung, in conditiile in care nivelul dobanzii stabilit parcurge numeroase momente in care sa aduca situatii dezavantajoase pentru banci.

● **riscul ratei de schimb** - riscul de a inregistra pierderi decurgand din evolutia cursului de schimb. In epoca moderna, stabilirea cursului de schimb are la baza teoria paritatii puterii de cumparare conform careia un bun identic, produs oriunde, are acelasi pret. Rezulta ca modificarile preturilor interne vor determina modificari ale cursului de schimb.

► **riscul de faliment** - riscul de capital sau riscul de indatorare exprima probabilitatea ca fondurile proprii ale bancii sa fie insuficiente pentru a acoperi pierderile rezultate din activitatea curenta si ca aceste pierderi sa afecteze in mod negativ plasamentele creditorilor bancii. Intre toate aceste grupe de risc se exercita o interactiune permanenta deoarece ele exprima doar aspecte diferite ale aceleiasi potential de risc - operatiile bancare curente.

b) riscuri de prestare

► **riscul operational** - exprima probabilitatea ca banca sa devina incapabila sa mai asigure servirea clientilor intr-un mod rentabil. In acest context sunt importante atat oferta de servicii cat si capacitatea conducerii de a evalua si controla cheltuielile generate de prestarea acestor servicii.

► **riscul tehnologic** - este asociat calitatii si structurii ofertei de produse financiare care au si ele un ciclu de viata propriu si tind sa fie inlocuite de produse mai performante. Alegerea incorecta a momentului scoaterii de PE piata a unui produs sau a momentului introducerii unui nou produs poate genera pierderi semnificative si exista in permanenta riscul ca momentul ales sa nu fie cel mai adecvat din punctul de vedere al maximizarii profitului bancar.

► **riscul produsului nou** - este asociat inovarilor in sfera produselor financiare. Exprima probabilitatea cumulata a producerii mai multor evenimente adverse, precum: situarea cererii sub nivelul anticipat sau depasirea nivelului planificat al costurilor specifice, lipsa de profesionalism a echipei manageriale etc.

► **riscul strategic** - exprima probabilitatea de a nu alege strategia optima in conditiile date. Este inerent oricarei selectii de piete, produse si zone geografice PE care o implica definirea strategiei bancii intr-un mediu complex.

a) riscuri ambientale

► **riscul de fraudă** - este un risc de ordin intern și exprima de fapt probabilitatea comiterii unor furturi sau a unor alte acte contrare intereselor bancii de către angajații acesteia.

► **riscul economic** - riscul economic este asociat evoluției mediului economic în care acționează banca și clienții acesteia. Exprima probabilitatea diminuării performanței bancii ca urmare a unei evoluții adverse a condițiilor de mediu. Aceasta influențează calitatea plasamentelor, volatilitatea resurselor și potențialul de risc.

► **riscul concurențial** - exprima probabilitatea reducerii profitului în condițiile modificării raporturilor de piață în defavoarea bancii. Este inerent activității bancare deoarece majoritatea produselor financiare oferite PE piață de o bancă sunt oferite și de alte instituții financiare.

► **riscul legal** - reflectă faptul că bancile trebuie să opereze în contextul stabilit de reglementările legale în vigoare chiar dacă acestea le creează un dezavantaj competitiv față de alte instituții financiare concurente.

2.3. In funcție de alocarea lor în cadrul sistemului financiar

- a) **riscuri diversificabile** - ajung să fie relativ nesemnificative atunci când sunt combinate suficient de multe poziții bilanțiere pentru ca legea numerelor mari să fie activată. Problema principală este că niciodată nu putem spune ce înseamnă "suficient de multe poziții", dar este demn de reținut faptul că putem reduce expunerea globală a unei bănci la un anumit tip de risc, mărinț suficient numărul operațiilor și partenerilor susceptibili a genera acel risc.
- b) **riscuri nediversificabile** - rămân relativ semnificative ca expunere, chiar și după ce toate posibilitățile de a folosi legea numerelor mari au fost exploatare.

3. RISCUL SISTEMIC

În ceea ce o privește, banca centrală se ocupă mai puțin de riscurile individuale cu care se confruntă participanții la un sistem de decontări, dar este în cea mai mare măsură preocupată de riscul sistemic. Riscul sistemic se referă la manifestarea unei crize financiare generalizate atunci când neîndeplinirea obligațiilor financiare de către o instituție bancară sau financiară ori problemele foarte grave de lichiditate ale acesteia determină manifestarea unor dificultăți similare la alte instituții, printr-o reacție în lanț propagată cu rapiditate în întregul sistem, din cauza conexiunilor foarte strânse care există între aceste instituții. Derularea evenimentelor, în această situație, se produce, de regulă, după următorul scenariu:

► un participant în cadrul unui sistem de decontări, fără a avea vreo importanță din care cauză, se confruntă cu probleme în onorarea obligațiilor sale financiare;

► dificultățile privind determinarea bonității financiare a acestui participant îi pot determina PE partenerii săi de tranzacții să își retragă fondurile fără preaviz și să nu mai dorească să încheie alte tranzacții cu acesta, respectiv, să plătească fonduri PE seama sa sau să primească fonduri PE numele său;

► în aceste condiții, pentru a-și crește nivelul lichidității, participantul respectiv poate fi forțat să își disponibilizeze, la preturi defavorabile, o parte din active, ceea ce înseamnă mai puțin decât ar fi valorat acestea dacă rămăneau în evidențele lui, fapt care determină creșterea pierderilor sale PE total și posibilitatea apariției stării de insolvență;

► relațiile banesti care există între instituțiile financiare bancare și agenții economici pot accentua răspândirea acestor perturbări ale fluxurilor banesti normale astfel încât situația de criză de fonduri să fie resimțită și de către alți participanți care nu iau parte direct la operațiunile sistemului de decontări, dar care se vad puși în situația de a se confrunța, din această cauză, cu scăderea valorii activelor lor;

► creșterea incertitudinilor privind dimensiunile și distribuția expunerilor poate determina bancile să își limiteze serviciile de creditare PE care le efectuează pentru clienții lor sau să le furnizeze unele altora, fapt care se poate manifesta chiar în momentul în care cererea preventivă de lichiditate are tendința de a crește. Drept rezultat, aceste tulburări, manifestate inițial numai în sistemul de plăți, se pot ramifica și influența negativ activitatea din întreaga economie.

Într-o economie de piață modernă, sistemele de plăți și decontări reprezintă rețelele care fac legătura între toate activitățile care se desfășoară în sectorul financiar și în economia reală. De aceea funcționarea lor continuă și eficientă, fără manifestarea unor evenimente negative de genul celor descrise mai sus, depinde în mare măsură de capacitățile participanților de a-și aprecia corect posibilitățile PE care le au pentru derularea

si finalizarea in bune conditii a tranzactiilor convenite de comun acord, cat si de increderea reciproca intre parteneri.

3.1. Riscul sistemic in sistemul interbancar de transfer de valori mari

In sistemele interbancare de transfer al fondurilor, stingerea operatiunilor reciproce se efectueaza in mod obisnuit PE o baza multilaterala neta la intervale fixe.

Pana de curand gestiunea riscurilor in sistemele de compensare multilaterale nete gnu se asigura decat prin criteriile de admitere, prin normele de functionare si prin controlul prudential al participantilor.

In general bancile gnu urmareau pozitiiile lor in cursul zilei si volumul platilor gnu era supus niciunei limitari. Gnu exista un mecanism automat care sa garanteze ca ansamblul ordinelor de plata initiate va conduce la o stingere efectiva si nici daca unul sau mai multi participanti vor fi in incapacitate de a se achita de obligatiunile lor.

Majoritatea sistemelor admiteau ca validitatea ordinelor sunt conditionate de acoperirea lor deplina.

Aceste clauze, zise de *anulare*, introduse initial pentru a se asigura o forma de protectie a participantilor, gnu vizau insa problema esentiala, a determina lipsa de lichiditati in ansamblul sistemului ca urmare a unor deficiente cauzate de un participant.

Problemele evitarii riscului au alte orizonturi in cadrul sistemelor de compensare brute in timp real. In acest caz ordinele de plata pot fi executate la receptia lor, cu conditia ca banca ordonatoare sa aiba disponibil suficient in contul deschis la Banca Centrala. In acest caz fiecare transfer este deci definitiv, adica neconditionat si irevocabil, ceea ce permite stingerea definitiva cu ocazia compensatiilor zilnice.

PE de alta parte sistemul implica transparenta, fiecare banca putand supraveghea, in mod direct, in orice moment, gradul implicarii sale in sistem, functiile de posibilitatile sale si de limita de credit de care se poate beneficia. Adesea in consecinta bancile procedeaza la fractionarea ordinelor de plata de valori mari.

In majoritatea tarilor, sistemele de compensare bruta sunt sprijinite prin credite de la o zi la alta, acordate de Banca Centrala sau sustinute de ea in cadrul pietei interbancare.

3.2. Riscurile si masurile de prevenire in sistemele de plati si compensari privind tranzactiile de titluri

In cazul tranzactiilor de titluri, principalele riscuri se creeaza din:

- ▶ separata momentul tranzactiei de momentul platii si
- ▶ decalajul intre executia livrarii si momentul platii.

Riscul care intervine aici, cunoscut sub numele de *risc de inlocuire*, se datoreaza faptului ca in rastimpul existent evolutia cursurilor determina o alta valoare pentru titlurile tranzactate. Astfel, vanzatorul, prin incasarea sumei, va avea ceva mai putin, sau ceva mai mult, din pretul de inlocuire.

Forurile nationale si internationale din domeniul burselor de valori au sustinut in numeroase rapoarte, intre care cele mai semnificative si cele mai recente in 1989 si 1992, necesitatea reducerii decalajelor intre livrarea titlurilor si momentul platii.

Un pas important in acest sens este instituirea depozitarilor centrali de titluri.

Depozitarii centrali de titluri sunt institutii financiare care primesc, depoziteaza si tin evidenta scripturala a titlurilor. Prin interventia acestor depozitari titlurile se dematerializeaza, existenta lor materiala transformandu-se in existenta scriptica.

In aceste conditii vanzarea si cumpararea de titluri se rezuma la trecerea scriptica a titlurilor dintr-un cont in altul.

Astfel operatiunile de transfer : de transport si receptie a titlurilor se simplifica radical. Se creeaza conditiile de a se accelera evident transferurile de titluri. In consecinta se pot aplica diferite solutii de livrare contra plata care sa atenueze si chiar sa lichideze riscul de inlocuire.

In aplicarea solutiilor livrare contra plata un rol deosebit pot avea sistemele de plati si compensatii de valori mari si sistemul de acordare a creditului pentru achizitorii de titluri. Creditele isi au aici o motivatie expresa prin faptul ca insesi titlurile respective prezinta calitatea de a se servi ca o garantie solida.

Combaterea riscurilor privind tranzactiile de titluri se urmareste a se realiza prin derularea platilor in sistemul de compensatie bruta in timp real si eventual prin acorduri de impartire a pierderilor, sustinute de garantii.

B. Gestiunea riscurilor

1. CERINTELE PRUDENTIALE

1.1. *Cerinte cu privire la nivelul minim de solvabilitate*

Una din primele cerinte de prudenta in activitatea bancara se refera la dimensiunea angajarii sale in afaceri care, PE de o parte, la infiintare, subliniaza marimea aportului propriu anagajat in afacerile de banca, iar PE de alta parte, masura in care banca poate acoperi datoriile fata de terti in cazuri extreme de lichiditate sau faliment.

In ceea ce priveste aportul initial la autorizarea bancii, una din din conditiile esentiale este obligatoriu detinerea in conditii de cont blocat a unei sume minime de catre fondatori, sume care vor deveni, dupa autorizare, capitalul social varsat.

Ulterior, in decursul activitatii, capitalul este considerat ca valoarea patrimoniului net, calculata ca diferenta intre total active si pasivele reprezentand obligatii evidentiate in bilantul contabil.

Fondurile proprii cuprind PE langa capitalul propriu si fondul de rezerva, rezerva generala pentru riscul de credit si fondul de dezvoltare.

Fondul de rezerva in domeniul bancar se formeaza din profitul brut si are diferite etape de constituire:

- ▶ 20% pana in momentul in care fondul de rezerva devine egal cu capitalul propriu;
- ▶ 10% pana in momentul in care fondul de rezerva ajunge sa fie egal cu dublul capitalului propriu;
- ▶ dupa atingerea dublului capitalului propriu, fondul de rezerva se constituie din profitul net.

Fondul de dezvoltare se constituie din profitul bancar, in conformitate cu politica de dezvoltare a bancii.

Rezerva generala pentru riscul de credit se constituie in limita a 2% din soldul creditelor acordate.

Activitatea bancara este cu atat mai profitabila cu cat fondurile constituite de banci sunt mai mari si premisele pentru asigurarea solvabilitatii sunt mai consolidate. Este totusi o chestiune de timp. Practica bancara indelungata si cresterea accelerata a riscurilor catre sfarsitul secolului a condus la necesitatea stabilirii unui prag minim de solvabilitate in domeniul bancar. In lumina acestor norme nivelul minim de solvabilitate este determinat ca un raport intre nivelul fondurilor proprii si totalul activelor si elementelor din afara bilantului, ponderate in functie de gradul lor de risc. Dimensiunile raportului minim sunt de 8/100.

1.2. *Cerinte prudentiale privind nivelul minim de lichiditate*

Normele bancare prevad obligatia bancilor de a-si asigura un nivel minim de lichiditate, determinat in functie de scadentele creantelor si angajamentele bancii. Normele generale de asigurare a lichiditatii sunt menite, in principiu, sa asigure acoperire, respectiv sa se mentina in permanenta inegalitatea:

$$\text{Active lichide} / \text{Pasive exigibile} > 100\%$$

Acest mod de calcul este utilizabil pentru orizontul de timp imediat: pana la o luna. Functie de natura angajamentelor bancare calculate, trebuie sa fie diversificate PE segmente de durata specifice: 2 luni, 3 luni, sau chiar perioade mai extinse.

In cadrul acestor calcule, exigibilitatile trebuie determinate gradual, functie de situatia generala a pietei si experientele fiecarei banci in parte. De pilda depozitele la vedere trebuie considerate exigibile numai partial, functie de caracteristicile specifice. Construirea unor sisteme perfectionate de previziune privind evolutia lichiditatii este vitala pentru banca, fiind una din cheile rentabilitatii sale.

Lichiditatea este in ultima instanta o chestiune de costuri:

▶ PE de o parte procurarea de lichiditati acoperitoare excedentare cerintelor inseamna costuri ineficiente;

▶ PE de alta parte, aparitia unor cereri inoportune de lichiditati, PE fondul unei previziuni eronate sau constient diminuate, conduce la procurarea de resurse in conditii de presiune si de acces la piata PE nepregatite, premise ale unor costuri mult mai inalte.

Asigurarea lichiditatii este o sarcina permanenta si de sensibila variatie pentru orice banca si trebuie sa constituie un obiectiv curent al controlului organelor de supraveghere bancara.

1.3. Cerinte cu privire la diviziunea riscului

Expunerea la risc este limitata in majoritatea tarilor in scopul de a inlatura utilizarea unilaterala a resurselor bancii in favoarea catorva clienti de talie mare si deci exploatarea monopolista a potentialului unei banci.

In toata lumea exista norme care prevad evitarea expunerii la risc, scopul reglemntarilor fiind diviziunea riscurilor, parte integranta a strategiei de prevenire a riscurilor.

Prin diminuarea sau reglemntarea maximului creditului acordat unui intreprinzator, scade riscul de contagiune si se diminueaza posibilitatea preluarii de catre banca de riscuri majore ce pot conduce la faliment. In Romania este reglementata expunerea maxima fata de un debitor de 20% din fondurile proprii ale bancii.

In doilea rand se normeaza expunerea maxima agregata care gnu poate depasi de 8 ori fondurile proprii ale bancii. Expunerea maxima agregata vizeaza debitori de talie mare. Se considera debitor de talie mare clientul bancii care are angajamente totale fata de banca o suma ce atinge sau depaseste 10% din fondurile proprii ale bancii.

Concentrarea prevederilor de prevenire a riscurilor PE clienti de talie mare are un rol important in dispersia riscurilor si cresterea PE aceasta baza a sigurantei de functionare. Evitarea si limitarea riscurilor mari imprima un climat de igiena si in activitatea bancilor, indepartand abuzurile posibile prin concentrarea fortei financiare si efectele lor negative care afecteaza de fapt PE ceilalti participanti la viata economica , de la deponenti pana la intreprinzatorii mici si mijlocii, beneficiari de credite bancare.

1.4. Tratare diferentiaa a creditelor si constituirea corespunzatoare a provizioanelor - cerinta prudentiala

Normele bancare de baza impun "clasificarea creditelor acordate si a dobanzilor neincasate aferente acestora si constituirea provizioanelor specifice de risc." Prin natura activitatii sale si a intereselor sale, banca trebuie sa fie selectiva in raporturile cu clientii, atat in perioada de contractare a creditelor, cat si in perioada de utilizare a lor.

Considerandu-se ca selectarea la acordarea creditelor a asigurat din start o premisa egala de risc tuturor categoriilor de credite acordate si ca au fost respectate conditiile minime de garantare si de prudenta, atitudinea selectiva trebuie sa continue.

Bancile desfasoara o activitate ampla de cunoastere si analiza a clientelei si implicit asupra evolutiei creditelor respective.

Astfel, in functie de performantele financiare ale beneficiarilor, creditele sunt grupate in 5 categorii distincte, notate de la A la E, care prezinta in scara in ordinea descrescanda situatia generala a clientului in calitate de utilizator de credite.

Astfel, prin categoria A se cuprind unitatile cu rezultate financiare foarte bune si care permit rambursarea regulata a creditelor, iar perspectivele se prefigureaza a se situa la acelasi nivel.

Categoria ultima (E) are drept caracteristici: performantele financiare arata pierderi si existenta unor perspective clare privind faptul ca gnu pot fi platite nici ratele, nici dobanzile.

In ceea ce priveste serviciul datoriei, acesta are o apreciere PE 3 trepte:

- ▶ bun (plata la scadenta sau intarzieri pana la 7 zile);
- ▶ slab (cu intarzieri pana la 30 de zile);
- ▶ necorespunzator (cu intarzieri de peste 30 de zile).

Prin combinarea celor doua clasificari apare o a treia, tot in cinci trepte: standard, in observatie, substandard, indoielnic si pierdere. Se imбина astfel efectele considerarii calitatii beneficiarului de credit si a modului in care acesta asigura serviciul datoriei.

In functie de aceasta ultima metoda de ordonare, se aplica norme diferebtiate ale provizionului specific:

- ▶ credit "standard" - 0%
- ▶ credit "in observare" - 10%
- ▶ credit "substandard" - 20%
- ▶ credit "indoielnic" - 50%
- ▶ credit "pierdere" - 100%

În determinarea efectivă a provizioanelor se porneste de la riscul net, în sensul că expunerea debitorului se micșorează cu:

- ▶ garanții neconditionate acordate de guvern, BNR sau bănci abilitate;
- ▶ depozite gajate, plasate la banca creditoare;
- ▶ garanții (colaterale) acceptate de banca respectivă.

2. IDENTIFICAREA ȘI ANALIZA RISULUI

Unele riscuri sunt evidente pentru oricine, altele nu pot fi identificate, indiferent de măsurile de precauție luate, până la declanșarea lor și provocarea de pierderi în activitățile respective. În aceste condiții se recomandă o maximă atenție pentru identificarea oricărui risc posibil, pentru a elimina la maxim riscurile neidentificate.

Munca de identificare este astfel foarte importantă. Afacerile nefiind statice, în anumite intervale de timp datele problemelor se schimbă, ceea ce poate duce la apariția de noi tipuri de riscuri.

Identificarea și analiza riscului devine o doctrină absolut necesară odată cu schimbările ce apar în activitatea băncii și în riscurile rezultate.

Necesitatea unei astfel de analize a crescut și prin schimbările intervenite în serviciile și produsele bancare. Orice nou produs sau serviciu presupune o nouă procedură și depistarea și anticiparea noilor riscuri accidentale, pentru a se obține cele mai bune metode de tratare a acestora.

Analiza riscului este continuă, ea nu se încheie niciodată, este la fel de continuă cum sunt și schimbările intervenite în tranzacțiile bancare.

Corelat cu raportul de gestiune anual și alte raportări contabile, organigrama băncii poate de un mare ajutor în stabilirea departamentelor care pot fi responsabile de expunerea la risc a acesteia și, deci, care au sarcina de a face analiza tipurilor de risc implicate și determinarea modului de tratare.

Analiza înregistrărilor financiare poate duce la descoperirea riscului după apariția sa, în timp ce comunicățiile permanente și deschise dintre compartimentele băncii, care pot expune banca la riscuri, pot depista riscul chiar înainte ca acesta să devină o realitate, acest fapt oferind posibilitatea controlării riscului din momentul apariției sale. Se elimină astfel posibilitatea unei pierderi înregistrate între momentul apariției unui risc și momentul descoperirii acestuia prin analiza înregistrărilor financiare și contabile.

3. CONTROLUL ȘI ELIMINAREA RISCURILOR

Pe măsura ce riscul este identificat se trece în a doua etapă, care constă în eliminarea sau controlul riscului cât mai mult posibil.

De obicei, cel mai potrivit moment pentru declanșarea controlului riscului este cel în care o acțiune se lansează și deci în care, prin prevederi de contract, se încearcă ca riscul să fie stăpânit.

În plus, controlul riscului constituie o sarcină permanentă și individuală ce se exercită în interiorul fiecărei bănci, dar acesta se asigură și de banca centrală și în primul și în al doilea caz prin departamente specializate și de supraveghere.

Departamentele implicate verifică:

- Dacă s-au constituit la timp și în forma legală garanțiile;
- Dacă se respectă limitele contractului privind cuantumul și durata rambursării;
- Dacă apar incidente de plată atât în cazul plăților datorate altora de propriul client, cât și în cazul plăților curente către clienți din partea altor agenți economici.

Cererile respinse de bănci pentru lipsa de acoperire sunt de regulă raportate băncilor centrale.

Banca centrală emite norme care reglementează expunerea la risc și, prin acestea, exercită controlul în băncile comerciale.

4. ASUMAREA RISCULUI

Deși bancherii sunt familiarizați cu asumarea riscurilor în activitatea zilnică de acordare a creditelor, sunt reticenti în asumarea parțială sau totală a riscurilor accidentale.

Atunci când vorbim de asumarea riscurilor, ne gândim la o asumare conștientă. Nu trebuie scăpat din vedere însă că ne întâlnim și cu asumarea inconștientă a riscului, ceea ce înseamnă neluarea la cunoștință a riscului posibil.

5. TRANSFERUL RISCULUI

În practica unor bănci există sistemul de transferare a riscului prin sistemul asigurărilor, polița de asigurare fiind considerată ca un mijloc de transferare a riscului.

Mai sunt și alte forme și mijloace de transferare a riscului.

Divizarea și transferul riscului se pot realiza și prin constituirea de consorții între mai multe bănci.

Din punct de vedere al evitării concentrării riscului, cu cât banca are mai mulți cidebitori pentru aceeași creanță, cu atât scade importanța insolvenței unuia dintre ei. Pe de altă parte, prin reglementări proprii sau ale băncii centrale, concentrarea riscului este evitată și prin limita impusă în acordarea de împrumuturi unuia și aceluiași debitor. Atunci când se vorbește de managementul riscului, acesta trebuie înțeles pe plan mai larg ca o acțiune, iar pe plan mai strict ca persoane responsabile cu supravegherea riscului.

Problema este înțeleasă și organizată ca atare și în funcție de mărimea băncii.

Într-un fel este organizat managementul riscului într-o bancă mică, altfel într-o bancă medie și altfel într-o bancă mare.

Într-o bancă mică, persoana însărcinată cu managementul riscului va răspunde de toate componentele managementului riscului, plus alte sarcini suplimentare. Pentru băncile medii se pot crea posturi suplimentare, în funcție de riscurile implicate. Băncile mari vor necesita personal specializat, care să lucreze sub supravegherea unui șef responsabil cu funcția generală a managerului riscului.

Problema personalului nu schimbă însă conceptul sau componentele ce trebuie luate în considerare, ci indică mai ales gradul riscului la care fiecare bancă este supusă.

Odată ce conducerea băncii a acceptat conceptul de management al riscului, trebuie stabilită procedura aferentă pe care se bazează activitatea persoanelor responsabile cu această funcție.

Acest sistem de lucru va ajuta la eliminarea neînțelegerilor cu celelalte niveluri ale conducerii prin stabilirea politicii băncii în domeniu.

Dar acesta nu trebuie să fie atât de rigid încât să îngreueze imaginația sau inițiativa.

Politica generală este definită în general în mediul bancar astfel:

- Banca trebuie protejată împotriva pierderilor care însumate în orice an financiar i-ar afecta semnificativ activele sau veniturile;
- Costul total al riscurilor trebuie menținut la nivel minim.

Există părerea, pentru care subscriem, că managementul riscului nu poate funcționa într-o organizare închisă, comunicațiile cu acele departamente capabile să expună banca la pierderi fiind vitale dacă se dorește anticiparea rezultatelor.

Această problemă poate fi considerată de mică importanță în cadrul unei bănci mici, dar, pe măsura ce dimensiunea acesteia crește, stabilirea și menținerea liniilor necesare de comunicație deschise devine din ce în ce mai dificilă.

Multe bănci merg pe linia că în fiecare departament să-și numească un manager al riscului din personalul propriu, care, odată pregătit cu conceptul de management al riscului, devine sfătuitor pentru alții în cazul oricărui noi risc asociat.

În realitate fiecare bancă, în funcție de dimensiune și diversitate, își structurează propria organizare în domeniul managementului riscului, organizare care este de o maximă importanță pentru siguranța și viitorul său.

C. Analiza riscului

1.Strategia BCR in domeniul riscului

BCR apreciaza ca riscul bancar este un obiectiv important al strategiei sale, motiv pentru care el se inscrie ca un capitol de sine statator in conceptia strategica adoptata de consiliul de administratie in 1994. Potrivit acestei conceptii, banca are in vedere ca expunerea la risc este o conditie pentru a fi profitabila pe piata interbancara. In aceste conditii se va actiona pe toate caile pentru reducerea la maximum a expunerii la riscuri in conditiile mentinerii unei profitabilitati care sa-i asigure o pozitie puternica pe piata concurentiala.

Este de la sine inteles ca in plan managerial banca va elabora si dezvolta metode de monitorizare permanenta a tuturor riscurilor la care este expusa.

Strategia bancii are in vedere neacceptarea riscurilor individuale sau acumularea de riscuri care nu pot fi masurate sau a caror consecinta finala previzibila ar putea pereclita pozitia bancii pe piata concurentiala sau i-ar pune sub semnul intrebării existenta.

In contextul acestor cerinte, conditiile care se impun pentru ca banca sa-si asume un anumit risc sunt:

- expunerea respectiva sa asigure un profit corespunzator cu riscul asumat;
- eventualele pierderi ce ar putea apare sa fie suportate din contul de profit si pierdere, fara ca efectele acestor pierderi sa influenteze devastator situatia anului respectiv;
- pierderile sa poata fi acoperite din provizioanele pentru pierderi deja constituite;
- daca activitatea in care s-a asumat riscul devine falimentara, aceasta sa aiba loc in cadrul unei activitati bancare normale, si deci pierderea sa nu afecteze reputatia bancii nici pe plan intern si nici pe plan extern. Astfel banca isi va asuma riscuri numai pentru activitati bancare specifice.

Banca va intreprinde masuri pentru a deveni independenta de sursele mari de finantare pe baza unor planuri de alternativa subordonate acestui scop. Riscul ce decurge din operatiunile efectuate este considerat un obiectiv permanent al **managementului bancii**.

Banca urmareste toate categoriile de risc care pot apare si afecta diferitele pozitii din bilant, riscurile principale fiind: riscul lichiditatii, riscul creditului, riscul ratei dobanzii, riscul de capital si riscul valutar.

In sprijinul acestor obiective strategice au venit politicile adoptate, ele fiind intarite in primul rand de normele si procedurile dupa care se conduce banca, precum si unele masuri de natura organizatorica.

Astfel, gestionarea riscurilor a fost organizata in directiile in care se asuma riscurile respective, iar activitatea generala de gestionare a riscurilor a fost supravegheata de Comitetul de gestionare a activelor, pasivelor si riscului bancar.

Unul din instrumentele de lucru ale bancii pentru monitorizarea riscurilor amintite il constituie planurile si prognozele pe care banca le elaboreaza pentru a pune de caord spre exemplu activele cu pasivele curente, in sensul ca activele curente sa acopere pasivele curente sau a celor pe categorii de scadenta, monitorizarea permanenta a volumului de credite din totalul activelor si a creditelor restante in totalul volumului de credite prognozarea modificarilor ce pot interveni in nivelul dobanzilor, a volatilitatii economiei si a miscarii in structura ratei dobanzilor si altele.

Pe baza reglementarilor BNR, BCR tine sub control riscul de credit prin instrumente specifice cum ar fi modelul de analiza financiara , analiza portofoliului de credite si incadrarea pe clase de calitate sau constituirea provizioanelor de risc.

Riscul valutar este administrat in mod unitar, iar in sistemul de lucru cu bancile corespondent banca a adoptat limite de expunere care vizeaza atat bancile din exterior cat si bancile din interior de toate categoriile, care sunt revizuite permanent in functie de evolutia institutiei si pozitia valutei in tara in care banca corespondent isi are centrala.

Banca urmareste sa controleze limitele de expunere a BCR pe fiecare tara si banca, pe total si pe categorii de tranzactii efectuate in prezent de catre banca, astfel incat in cadrul acestor limite personalul comercial si de relatii internationale sa poata actiona avand astfel autonomia si autoritatea necesare pentru a derula tranzactii si de a oferi produse in numele bancii, fara a expune banca la riscuri inacceptabile.

Nu in ultima instanta, banca acorda o mare atentie informarii personalului propriu asupra masurilor luate in domeniul controlului riscului bancar, a pregatirii personalului in a fi capabil sa sesizeze cu posibilitatile proprii si sa anticipeze pe cat posibil riscul bancar, a pregatirii in mod special a grupului de manageri in scopul cresterii capacitatii acestora de a asigura un management ridicat in zona riscului bancar.

2. Analiza riscului de creditare al BCR

Principala operatiune efectuata de bancile comerciale este acordarea de credite, care se situeaza, ca pondere, pe primul loc in cadrul plasamentelor totale. Maniera in care banca acorda fondurile pe care le gestioneaza poate influenta, intr-un mod hotarator, dezvoltarea economica la nivel local sau national. Pe de alta parte, orice banca isi asuma, intr-o oarecare masura, riscuri atunci cand acorda credite si, in mod cert, toate bancile inregistreaza in mod curent pierderi atunci cand unii debitori nu isi onoreaza obligatiile. Oricare ar fi, insa, nivelul riscurilor asumate, pierderile pot fi minimizeze daca operatiunile de creditare sunt organizate si gestionate cu profesionalism.

Din acest punct de vedere, cea mai importanta functie a managerului bancar este de a controla si analiza calitatea portofoliului de credite, deoarece slaba calitate a creditelor constituie una dintre principalele cauze ale falimentului bancar.

Este necesara existenta unei informari permanente a conducerii bancii despre rezultatele procesului de analiza a calitatii creditelor, astfel incat cele cu probleme sa fie detectate si corectate (in limita posibilitatilor) din timp.

Procesul de analiza a calitatii portofoliului de credite constituie o actiune care se repeta, parcurgand mai multe momente, dintre care se detaseaza doua :

- Momentul ce preceda acordarea creditului si care include, in principal, analiza financiara a clientului, respectiv analiza interna, la care se aduc in completare si aspecte nefinanciare;
- Etapa acordarii si postacordarii creditului, care presupune o atenta supraveghere a clientului beneficiar de imprumut, a modului in care se ramburseaza ratele de credit si dobanzile.

Analiza se concentreaza, in principal, asupra eventualelor modificari ale calitatii portofoliului de credite, fata de momentul acordarii imprumuturilor si conditiile initiale stabilite de banca pentru derularea acestora, datorita unor factori imprevizibili.

Inainte de toate sunt cateva conditii reglementate de care orice banca trebuie sa tina seama permanent. Ele sunt reglementate, fie de catre Banca Nationala in virtutea functiei sale de supraveghere bancara, fie de propriile norme si proceduri.

Este cunoscut ca normele bancare romanesti stabilesc unele restrictii sau conditii in acordarea creditului de care orice banca comerciala tine seama si isi face prin aceasta prisma propriile verificari de incadrare in acesate prevederi. Vom exemplifica:

- Imprumuturile acordate de o societate bancara unui singur debitor nu pot depasi, cumulate, 20% din capitalul si rezervele bancii.
- Regiile autonome pot contracta credite in proportie de cel mult 20% din veniturile brute realizate in anul precedent, pentru acoperirea cheltuielilor curente, in conditiile in care mijloacele acestora nu sunt suficiente in decursul unui an.
- Suma totala a imprumuturilor mari acordate debitorilor nu pot depasi de 8 ori nivelul fondurilor proprii ale bancii. Imprumutul mai este definit ca fiind egal cu suma tuturor imprumuturilor acordate unui singur debitor, inclusiv garantii si alte angajamente asumate in numele acestuia, in lei si valuta, ce depasesc 10% din fondurile proprii ale societatii bancare; nu se include imprumuturile garantate de stat sau de alte societati bancare. Regula se aplica si oricaror acordari de noi credite, indiferent de suma, care, cumulat cu angajamentele provenite din perioadele anteroare, depasesc limitata de 10% din fondurile proprii ale bancii.
- Toate creditele si scrisorile de garantie si orice alte angajamente in lei si valuta pe termen scurt, mediu si lung, acordate unui agent economic, indiferent de forma de organizare si de natura capitalului social, nu vor putea depasi de cel mult 12 ori capitalurile proprii ale agentului economic respectiv. Capitalurile proprii ale agentului economic reprezinta capitalul social si primele de capital, diferentele din reevaluare, rezervele, fondul de dezvoltare, alte fonduri, profitul nerepartizat raportat din anii precedenti, subventiile pentru investitii si provizioanele reglementate.
- Clientilor inclusi in programele guvernamentale speciale de restructurare si redresare financiara, banca le va putea acorda credite numai in limita sumelor cuprinse in aceste programe.

Toate aceste elemente constituie prevederi si proceduri anti-risc pe care banca le analizeaza permanent si asupra carora face o evaluare globala, menita sa limiteze expunerea, chiar in conditiile in care restrictiile legale sunt respectate.

Analiza calitatii portofoliului de credite se face in contextul luarii in calcul si a acestor elemente de expunere, pana la bariera reglementata in principal prin normele bancii centrale.

Potrivit reglementarilor in vigoare, unitatile bancare teritoriale efectueaza semestrial (30 iunie si 31 decembrie) analiza portofoliului de credite si clasificarea lor pe baza soldurilor existente la aceste date, in termen de 30 de zile calendaristice de la expirarea semestrului pentru care se efectueaza analiza.

Analiza si clasificarea portofoliului se fac avand in vedere si evaluarea performantelor financiare ale imprumutatului, precum si serviciul datoriei acestuia, respectiv a capacitatii sale de a-si onora datoriile la scadenta.

Agentii economici sunt clasificati in 5 categorii (A,B,C,D,E), in vederea determinarii performantelor lor financiare.

⇒ *Categoria A* - performantele financiare sunt foarte bune si permit achitarea la scadenta a dobanzii si a ratei. Totodata, se prefigureaza si mentinerea in perspectiva a performantelor financiare la un nivel ridicat.

⇒ *Categoria B* - performantele financiare sunt bune sau foarte bune, dar nu pot mentine acest nivel in perspectiva mai indelungata.

⇒ *Categoria C* - performantele financiare sunt satisfacatoare, dar au o evidenta tendinta de inrautatare.

⇒ *Categoria D* - performanta financiara este scazuta si au o evidenta ciclicitate in intervale scurte de timp.

⇒ *Categoria E* - performanta financiara arata pierderi si exista perspectiva clara ca nu pot fi platite nici ratele, nici dobanzile.

Aceasta incadrare a agentilor economici se face pe baza analizei financiare, ce permite atribuirea unui punctaj criteriilor cuantificabile, care, apoi, se coroboreaza cu rezultatele analizei criteriilor recunoscibile. Serviciul datoriei, este apreciat astfel:

✓ Bun - in situatiile in care ratele si dobanzile sunt platite la scadenta sau cu o intarziere de maxim 7 zile;

✓ Slab - cand ratele si dobanzile sunt platite cu o intarziere de pana la 30 de zile;

✓ Necorespunzator - in situatia in care ratele si dobanzile sunt platite cu o intarziere de peste 30 de zile.

În analiza destinata aprecierii serviciului datoriei si, apoi, a calitatii portofoliului de imprumuturi, bancile se confrunta cu situatii în care unitatile beneficiaza de mai multe categorii de credite(lei,valuta, termen scurt, termen lung, etc.) si în care trebuie aplicate proceduri acoperitoare pentru unitatile proprii.

Metodologiile BCR stipuleaza ca serviciul datoriei unui agent economic fata de banca va fi unic si se va stabili în functie de modul de achitare a datoriilor imprumutatului(credite si dobanzi), indiferent daca acestea provin de la creditele în lei sau de la cele în valuta.

De asemenea, serviciul datoriei unui agent economic este determinat de vechimea cea mai mare a creditelor si/sau dobanzilor neplatite. De exemplu, un imprumut poate avea, în cadrul categoriei credite pentru capital de lucru, rate nerambursate si dobanzi neachitate mai vechi de 30 de zile în suma de 20 mil lei, în timp ce ratele si dobanzile neachitate aferente creditului pentru stocuri si cheltuieli constituite temporar au o vechime de pana la 7 zile si totalizeaza 50 mil lei. De asemenea agentul economic inregistreaza dobanzi neachitate pana la 30 zile aferente unui credit în valuta. În situatia de fata, serviciul datoriei va fi determinat de restanta cea mai veche - de 20 mil lei – si nu de celelalte datorii mai recente, chiar daca sumele sunt mai mari. În acest exemplu, serviciul datoriei va fi necorespunzator.

În politica de creditare, banca utilizeaza si restrictii menite sa elimine riscul acestei activitati. Astfel, banca nu acorda credite:

- agentilor economici cu pierderi, fara perspectiva de redresare;
- agentilor economici care nu contribuie cu capital propriu la finantarea mijloacelor circulante sau a investitiilor;

- unitatilor economice reorganizate sau lichidate, potrivit Legii 64/1995.

Trebuie amintit, de asemenea, ca persoanele care se afla în relatii speciale cu banca intra într-un regim special de analiza si aprobare. Pentru asemenea persoane, deciziile de aprobare a imprumuturilor le ia numai consiliul de administratie, pe baza unui raport al directiilor de specialitate.

În acelasi timp, normele Bancii Nationale obliga la asigurarea evidentei acestor imprumuturi în “Registrul imprumuturilor acordate persoanelor aflate în relatii speciale cu banca” si la tinerea evidentei soldurilor curente si restante.

În urma analizei performanței financiare și a serviciului datoriei, creditele sunt clasificate astfel:

- ✦ **Standard** - acele credite care nu implică deficiențe și riscuri, rambursarea lor făcându-se la timpul și termenele prevăzute, respectiv credite acordate unor clienți solvabili, pentru afaceri bune.
- ✦ **În observație** - acele credite acordate unor clienți cu rezultate economico-financiare foarte bune, dar care, în anumite perioade de timp, întâmpină greutăți în rambursarea ratelor scadente și dobanzilor aferente. Pentru acești clienți, banca estimează o scădere a profiturilor lor în viitor ca urmare a unor posibile probleme de natură aprovizionării tehnico-materiale, a reducerii cererii de produse pe piață, a altor probleme de natură tehnică, organizatorică, de personal.
- ✦ **Substandard** - sunt creditele care prezintă deficiențe și riscuri care periclitează rambursarea datoriei, ele neputând fi recuperate integral în cazul în care deficiențele creditului nu sunt corectate pe parcurs.
- ✦ **Indoielnice** - sunt împrumuturile care nu pot fi rambursate, iar garanțiile lor sunt incerte.
- ✦ **Pierdere** - sunt creditele care nu pot fi restituite băncii, ceea ce face ca înregistrarea lor în continuare ca active bancare să nu fie garantată.

Serviciul datoriei, în combinație cu performanțele financiare, permite încadrarea creditului în cele 5 grupe de calitate prezentate în tabelul de mai jos.

<i>Serviciul Datoriei</i> <i>Performanțele Financiare</i>	BUN	SLAB	NECORESPUNZATOR
A	Standard	In observație	Substandard
B	In observație	Substandard	Indoielnic
C	Substandard	Indoielnic	Pierdere
D	Indoielnic	Pierdere	Pierdere
E	Pierdere	Pierdere	Pierdere

O formă de asigurare împotriva riscurilor este provizionarea. Sistemul de provizioane în cadrul BCR, reglementat de normele în vigoare, este destinat protejării capitalului băncii, protejării depozitelor persoanelor fizice și juridice, acoperirii eventualelor credite cu incertitudini în recuperare.

Provizioanele specifice de risc sunt aferente fiecărui credit aprobat, în curs de derulare la unitățile băncii, și sunt destinate acoperirii eventualelor credite care, în urma analizei performanțelor financiare ale împrumuturilor și a serviciului datoriei, prezintă incertitudine în recuperarea lor.

În vederea determinării provizioanelor specifice de risc, expunerea brută a debitorului, respectiv soldul creditelor pe termen scurt, mediu și lung, în lei și în valută, curente și restante și dobanzile aferente acestora înregistrate la 30 iunie sau 31 decembrie, poate fi micșorată doar cu valoarea unor angajamente cum ar fi: garanții de la Guvernul României sau de la BNR, garanții de la unele bănci înregistrate în unele țări din categoria A nominalizate de BNR în cadrul normelor de risc acceptate, depozite gajate plasate la BCR, garanții de la alte bănci din România în cadrul limitelor de risc acceptate, colaterale non-cash acceptate de banca.

Expunere netă se determină diminuând volumul creditelor angajate și dobanzilor aferente cu valoarea reală a garanțiilor, stabilită în funcție de posibilitatea de valorificare a acestora pe piață, chiar dacă, în unele cazuri, acestea este diferită de valoarea din evidența contabilă.

O atenție deosebită se acordă evaluării corecte și reale a riscului de creditare și dobanzilor aferente, precum și a posibilităților certe de valorificare a garanțiilor avute în vedere la acordarea creditelor, astfel încât volumul provizioanelor constituite să fie acoperitor pentru creditele și dobanzile incerte. Dacă valoarea reală (de piață) a garanțiilor constituite este acoperitoare pentru expunerea brută, expunerea netă va fi 0 și în acest caz nu vor fi constituite provizioane.

În vederea administrării riscului general de credite, rezultat din activitatea de creditare, banca are obligația să constituie rezerva generală pentru riscul de credit, în limita de 2% din soldul creditelor acordate existent la sfârșitul anului, în conformitate cu normele nr. 10/1995 ale BNR.

Banca constituie provizioane specifice de risc, în conformitate cu Normele BNR nr. 3/ 1994 pentru următoarele categorii de credite și dobanzile aferente acestora:

- a) credite “pierderi” – în limita a 100% din soldul acestora;
- b) credite “îndoielnice” – în limita a 50% din soldul acestora;
- c) credite “substandard” – în limita a 20% din soldul acestora;
- d) credite “în observație” – în limita a 5% din soldul acestora;

Pentru creditele “standard” nu se constituie provizioane.

În vederea limitării riscurilor în activitatea de creditare și pentru a menține în permanență un nivel minim de solvabilitate, banca își constituie provizioane specifice de risc, în urma clasificării creditelor în funcție de calitatea lor.

În BCR, constituirea și înregistrarea pe cheltuieli a provizioanelor de risc se face centralizat, de către Direcția contabilității generale, în termen de 30 de zile de la data stabilită pentru depunerea de către societățile bancare a raporturilor financiar-contabile întocmite pentru 30 iunie, și, respectiv, bilanțul contabil la 31 decembrie.

Referitor la rezerva generală pentru riscul de credit, aceasta este destinată acoperirii de pierderi din credite numai dacă au fost epuizate toate celelalte măsuri de recuperare a creditelor și acoperire a pierderilor.

La 31 dec 1998, BCR dispunea în bilanț de următoarele rezerve și provizioane de risc.

Tabelul nr. 2

Rezervele și provizioanele de risc ale BCR la 31 decembrie 1998	
a) Rezerva generală pentru riscul de credit	233,8 mld
b) Provizioane specifice de risc de credit	1718,8 mld
c) Provizioane specifice de risc de dobândă	542,1 mld
TOTAL	2557,7 mld

Sursa: BCR (Bilanțul contabil la 31 dec 1998)

Ca și analiza calității portofoliului de credite, cea de constituire a provizioanelor de toate categoriile capătă un caracter continuu și rezultă, implicit, din evoluția calității creditelor acordate de banca.

În cele ce urmează, va fi prezentată analiza privind analiza portofoliului de credite în vederea adoptării măsurilor care se impun pentru limitarea riscului. Astfel, semestrial, se analizează calitatea creditelor, și, pe baza rezultatelor obținute, se constituie provizioane, atât pentru credite, cât și pentru dobanzile aferente, în conformitate cu normele în vigoare.

Structura portofoliului de împrumuturi acordate, existente în sold la 31 dec 1998, precum și a dobanzilor neincasate aferente acestora se prezintă în tabelul 3.

Din datele prezentate în tabel rezultă că ponderea creditelor de calitate bună a fost de 41,3% din totalul portofoliului, cele de calitate medie (substandard) 21,3%, iar creditele cu risc major (îndoielnice și pierdere) 37,4%.

Din dobanzile aferente creditelor existente în sold la 31 dec 1998, 16,9% corespundea creditelor de bună calitate (standard și în observație), 8% creditelor substandard, cu o calitate medie, 5,9% creditelor îndoielnice, iar 69,2% celor considerate pierdere.

Pe forme de proprietate, structura portofoliului de împrumuturi existente în sold la 31 dec 1998 și a dobanzilor aferente acestora din punct de vedere al calității, se prezintă în tabelul 4

Creditele acordate agenților economici din sectorul privat se remarcă printr-o calitate superioară celei a plasamentelor în sectorul de stat, numai o cincime din volumul total al acestora fiind încadrat e drept pierderi (proportie dubla în cazul sectorului de stat).

În funcție de calitatea creditelor existente în sold, la 31 dec 1998, și volumul dobanzilor neincasate aferente acestora, au fost constituite provizioane specifice de risc. Structura și nivelul provizioanelor se prezintă în tabelul nr.5.

Tabelul nr. 3

Structura portofoliului de credite la 31 dec 1998			
	— % —		
	31 dec 1998		
	Total credite si dob. aferente	Credite	Dobanzi
TOTAL PORTOFOLIUL, din care:	100,0	100,0	100,0
1. Standard	4,8	5,1	1,6
2. În observatie	33,9	36,2	15,3
3. Substandard	19,9	21,3	8,0
4. Indoielnic	12,3	13,0	5,9
5. Pierdere	29,1	24,4	69,2

Tabelul nr. 4

Structura creditelor si dobanzilor existente in sold la 31 dec 1998						
	— % —					
	Credite+dob la 31 dec'98	Standard	Observa- tie	Substan- -dard	Indoielnic	Pierdere
Total credite si dob aferente	100,0	4,8	33,9	19,9	12,3	29,1
Sector de stat	100,0	2,7	28,0	21,2	10,1	38,0
Sector privat	100,0	5,9	41,1	18,6	14,9	19,5
Credite guvernamentale	100,0	100,0	—	—	—	—

Tabelul nr. 5

Structura si nivelul de provizionare la 31 dec 1998							
	— % —						
	Provizioane						
	Expunere bruta recalculat la 31dec 1998	Colateral cash, non-cash si alte garantii	Expun- ere neta	Coeficient de provizionare	Total	Credite	Dobanzi
TOTAL	100,0	100,0	100,0	x	100	100,0	100,0
1. Standard	5,4	6,9	0,3	0,00	0,0	0,0	0,0
2. In obser- vatie	38,4	45,5	15,6	0,05	1,4	1,5	0,3
3. Substan- -dard	22,4	23,8	17,8	0,20	6,0	6,9	2,2
4. Indoielnic	13,9	10,8	24,0	0,50	20,5	22,9	9,0
5. Pierdere	19,9	13,0	42,3	1,00	72,1	68,7	88,5

Expunerea bruta a fost recalculata, pe seama creantelor bancii scoase in afara bilantului(investite cu titlu executoriu), potrivit reglementarilor BNR si, respectiv, prevederile legale.

La 31 dec 1998 ponderea provizioanelor specifice de risc in functie de calitatea creditelor a fost la creditele "in observatie" de 1,4%, la cele "substandard" 6,0%, la creditele "indoielnice" 22,9%.

Dezvoltarea unui sistem performant de analiza si evaluare a portofoliului de credite, precum si de determinare a nivelului optim de provizionare reprezinta un domeniu de interes deosebit pentru conducerea bancii, cu atat mai mult cu cat, volatilitatea mediului economic- specifica tarilor in tranzitie- incumba necesitatea unor abordari prudente in activitatea operatorilor pe piata financiara.

Se considera ca aceasta clasificare a riscului, practicata de toate bancile comerciale, este mai putin operanta in faza de aprobare a creditelor, fiind specifica etapei ulterioare, de analiza a portofoliului de credite. Astfel, la acordare, toate creditele pot fi cu risc zero, ceea ce nu poate fi real, intrucat inflatia constituie, in sine, un factor de risc.

Analiza riscului de creditare, pe baza calitatii portofoliului, se face de catre toate societatile bancare din Romania, clasificarea clientilor tinand cont de evaluarea performantelor financiare ale acestora si capacitatea de a-si onora datoria la scadenta.

In urma acetei analize, se determina creditele neperformante care genereaza pentru banci cele mai mari cheltuieli de gestiune a riscului. Nivelul maxim al costurilor este atins in cazul creditelor trecute la pierdere, la care nu se mai poate recupera nimic si care sunt acoperite din provizioanele constituite.

Pentru protejarea fata de pierderile din credite, bancile folosesc atat provizionarea, cat si cedarea riscurilor prin asigurare. Astfel, banca poate incheia asigurari, cu institutii specializate, in vederea acoperirii riscurilor de pierderi la portofoliul de credite.

Creditele cu probleme (nerambursate la scadenta si cele indoielnice) ale bancilor pot fi tratate, in functie de politica de creditare, in maimulte feluri.

Unele banci mentin creantele active pana cand debitorul se redreseaza, pana cand sunt presate de timp sau pana cand sunt fortate de autoritatea bancara sa recupereze pierderea inregistrand-o ca atare. Este cazul cel mai frecvent pentru bancile de stat care au clienti intreprinderi de stat.

Alte banci considera creanta nerambursata drept pierdere, pe care o acopera din rezerva si dupa aceea incearca sa recupereze cat se poate de la debitor.

In analiza creditelor cu probleme de mare importanta sunt garantiile, respectiv tipul si marimea lor. Acestea sunt solicitate de banci pentru acoperirea creditelor acordate si a altor angajamente(deschideri de acreditive, scrisori de garantie bancara, avalizari).

Garantiile sunt folosite in caz de insolvabilitate a debitorului, pentru acoperi, prin valorificare, debitul neacoperit de beneficiarul facilitatilor oferite de banca. Pana in anul 1998 in Romania executarea garantiilor nu avea un caracter obligatoriu. Bancile trebuiau sa initieze actiuni in justitie pentru obtinerea titlului executoriu, si abia dupa aceasta procedura se poate trece la vanzarea bunurilor constituita drept garantie materiala a creditului.

Prin legea bancara nr. 58/1998 a fost reglementata executarea garantiilor, in cazurile limita, cand numai prin valorificarea acestora se mai pot acoperi pierderile suferite de banci.

3. Analiza riscului aferent ratei dobanzii si riscului valutar ale BANCII AGRICOLE

Riscurile care pot fi controlate de compartimentul de trezorerie sunt riscul ratei dobanzii si riscul valutar (al cursului de schimb).

Riscul aferent ratei dobanzii provine din fluctuatiile acesteia. Societatile comerciale care au luat credite sunt afectate de aceste fluctuatii, intrucat dobanzile aferente trebuie platite indiferent de profitul realizat. In aceasta situatie, intreprinderea este obligata sa-si gestioneze in mod eficient costul dobanzilor. Pentru majoritatea societatilor comerciale, problema este ca nu toate imprumuturile au dobanda fixa, intrucat pe pietele financiare specializate oferta de fonduri pe termen lung cu rata fixa a dobanzii este foarte limitata.

Cu riscul aferent cursului de schimb se pot confrunta chiar si societatile comerciale care nu efectueaza operatiuni internationale, in situatia in care piata interna se aprovizioneaza de la furnizori externi. In general, multe companii au un anumit grad de internationalizare a activitatii si deci sunt expuse modificarilor de valoare a activelor si veniturilor in valuta. In sens larg, putem considera riscul aferent cursului de schimb sub doua aspecte. In primul rand, se poate vorbi de un risc al tranzactiilor in cazul unui contract de export sau de import

incheiat intr-o moneda straina, la care se vor inregistra pierderi daca cursul de schimb se modifica in sens defavorabil. In al doilea rand, putem vorbi de un risc de transfer care apare in situatia in care activele si pasivele in moneda straina isi modifica valoarea de la o perioada contabila la alta, chiar daca nu s-a efectuat nici o tranzactie fizica, ca urmare a modificarii cursului de schimb.

Tehnicile cele mai frecvent folosite pentru gestionarea riscului aferent ratei dobanzii si a celui aferent cursului de schimb sunt:

- Contracte spot (*spot contracts*);
- Contracte la termen nestandardizate (*forward contracts*);
- Contracte la termen negociate la bursa (*futures contracts*);
- Operatiuni swap (*swaps*);
- Contracte de optiuni (*options contracts*).

Contractul *spot* este cel mai utilizat instrument financiar pentru cumpararea sau vanzarea de marfuri, valori mobiliare, bani sau valuta. Specific contractului este ca acesta este incheiat azi la rata pietei, iar reglarea (respectiv livrarea si transferul fondurilor) se face in urmatoarele doua zile lucratoare de la data incheierii.

Contractul *forward (FRA)* este contractul oferit de bancile comerciale si care se va executa la o data ulterioara, folosind rate convenite azi, dar fara constrangeri legate de marime sau de scadenta. Acest tip de contracte elimina dezavantajul contractului spot, si anume incertitudinea pe termen lung, fiind util atunci cand se cunosc viitoarele fluxuri de fonduri, iar pentru activitatea de trezorerie prezinta avantajul unei mai mari sigurante din punct de vedere bugetar decat in cazul contractului spot.

Contractul *futures*, spre deosebire de *forward*, nu implica un grad atat de mare de risc. Acesta este un contract standard, cotate la bursa. Ceea ce este specific contractului *futures* este ca acesta se refera la vanzarea sau cumpararea unei cantitati standard de marfa, la o data fixa si la un pret fix. "Marfa" poate fi valuta sau rata dobanzii sau un produs oarecare. Valoarea contractului *futures* depinde de diferenta dintre pretul fixat si pretul pietei.

Swap –ul de dobanzii este un schimb de obligatii financiare in valuta sau in functie de tipul de dobanda, obligatii care nu sunt preferate, dar constituie cea mai ieftina alternativa. Swap-urile de dobanzii se clasifica in doua categorii: swap de dobanzii propriu-zise (sau clasice) si swap-uri de baze de calcul. Swap-ul clasic reprezinta un acord intre doi debitori de a schimba obligatii financiare cu dobanda fixa, pe altele, cu dobanda variabila. Swap-ul de baze de calcul presupune schimbul, intre doi parteneri, a obligatiilor de plata a dobanzilor variabile, calculate in functie de dobanzi de referinta diferite.

Swap –ul valutar este operatiunea care presupune o cumparare si o vanzare simultana a aceleiasi valute, dar la scadente diferite. Cumpararea si vanzarea avand loc simultan, riscul cursului de schimb este eliminat.

Contractul de optiuni este complet diferit de contractele mentionate anterior. Optiunea confera cumparatorului dreptul, nu obligatia, la o viitoare cumparare sau vanzare a unei anumite cantitati dintr-o marfa, la un pret determinat in prealabil, pe o perioada fixa de timp. Optiunile sunt acorduri care se negociaza direct intre doi parteneri (*over-the-counter*) sau contracte standard derulate la bursa. O optiune de tip european se poate utiliza numai in ultima zi a contractului, in timp ce o optiune de tip american poate fi folosita in orice zi pana la data scadentei. O optiune "call" da dreptul detinatorului sa cumpere respectiva marfa, iar optiunea "put" ii confera dreptul sa vanda.

Gestiunea riscurilor bancare ar trebui sa fie una dintre componentele sistemului global de management bancar. Un bun manager in probleme de risc va observa si folosi felul in care gestiunea riscurilor bancare interactioneaza cu alte componente ale sistemului managementului bancar. Prin implementarea gestiunii riscurilor bancare ca o componenta vitala a sistemului global de management bancar, conducerea bancii poate comunica pietelor financiare eficacitatea sa in gestiunea bancii pentru a produce efecte de sinergie.